

УДК 94 (477) : 061.1 „195/196”

Передумови створення та початки діяльності Українського товариства дружби та культурного зв'язку з зарубіжними країнами

С.О. ДІТКОВСЬКА

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Луганськ, Україна,
E-mail: ditkovska@yandex.u

Авторське резюме

У статті розкриваються передумови створення та початки діяльності Українського товариства дружби та культурного зв'язку з зарубіжними країнами (УТДКЗ). Дослідження виконано на основі архівних та опублікованих новітніх документів. Доведено, що в середині 50-х рр. склалися передумови створення УТДКЗ : перехід СРСР до ідеологічних форм боротьби з капіталізмом; визначення громадських організацій міжнародної спрямованості провідниками зовнішньополітичної пропаганди; підписання ряду міжнародних документів про дружбу та культурне співробітництво між СРСР та зарубіжними країнами; створення Союзу радянських товариств дружби; організація українських відділень товариств дружби з 9 зарубіжними країнами.

В результаті в 1959 р. було створено УТДКЗ - об'єднання установ, підприємств, мистецьких груп й окремих діячів УРСР. Офіційна мета - популяризація культури різних народів в Україні й української за кордоном, неофіційна - прорадянська пропаганда. Діяльність Товариства контролювалась СРТД, КІПС та КПУ. Тому зв'язок з іноземцями здійснювався здебільшого у рамках загальносоюзних делегацій.

Основні форми діяльності Товариства - обмін делегаціями та окремими діячами культури, науки, техніки; проведення днів культури, урочистих зборів, присвячених видатним датам, вечорів зарубіжної літератури, музики, театру; експонування виставок зарубіжних громадських організацій; шефська робота над іноземними студентами; відсилання за кордон виставок, кінокартин та діафільмів, матеріалів для преси; видання творів українських авторів іноземними мовами і творів зарубіжних авторів українською мовою.

Ключові слова: ідеологічна пропаганда, КІПС, Союз радянських товариств дружби, Українське товариство дружби та культурного зв'язку з зарубіжними країнами.

Preconditions of the creation and beginnings of the activity of the Ukrainian society of friendship and cultural relations with foreign countries

S.O. DITKOVSKA

Luhansk Taras Shevchenko national university, Luhansk, Ukraine, E-mail: ditkovska@yandex.u

Abstract

The article describes the background of creation and beginnings of activity of the Ukrainian society of friendship and cultural connections with foreign countries (USFCC). The research is made on the basis of archival and the latest published documents. It is proved that in the middle of 1950-s there were preconditions of creation of USFCC : the transition of the USSR to the ideological forms of fight against capitalism; the determination of the public organizations of the international orientation as guides of foreign propaganda; the signing of a number of international documents on friendship and cultural cooperation between the USSR and foreign countries; creation of the Union of Soviet friendship organizations; creation of Ukrainian departments of friendship societies with 9 foreign countries.

© С.О. Дітковська, 2014

As a result, in 1959 year there was created USFCC - union of institutions, companies, art groups and individual figures of the USSR. The official goal is to popularize the culture of different nations in Ukraine and Ukrainian culture abroad, unofficial - pro-soviet propaganda. The activity of the Society was controlled by USFS, CPSU and the CPU. Therefore, the relationship with foreigners were carried out mainly within the framework of the all-Union delegations.

The main forms of activity of the Organization -- the exchange of delegations and individual figures of culture, science, and technology; culture days, state receptions devoted to notable dates, evenings of foreign literature, music, theater, exhibition of foreign public organizations; patronage work on foreign students; sending exhibitions abroad, films and filmstrips, press materials; publication of the works of Ukrainian writers in foreign languages and works of the foreign authors into the Ukrainian language.

Key words: the ideological propaganda, CPSU, the Union of Soviet friendship organizations, the Ukrainian society of friendship and cultural connections with foreign countries.

Постановка проблеми. Міжнародні зв'язки радянської України в другій половині ХХ ст. здійснювалися по двох лініях - державних органів влади та громадських організацій. Державна лінія реалізовувалася через зовнішньополітичне відомство, діяльність якого носила формальний характер та створювала оманливе враження про суверенітет України. В цих умовах населення республіки мало змогу здійснювати зовнішньополітичні зв'язки лише по лінії громадських організацій. На теренах радянської України в період з кін. 50-х по кін. 80-х років в УРСР діяли такі громадські організації зовнішньополітичного спрямування, як Українське товариство дружби та культурного зв'язку з зарубіжними країнами, Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном, Український республіканський комітет захисту миру та Торгово-промислова палата УРСР.

Серед вказаних об'єднань наймасовішим та найавторитетнішим на міжнародній арені було Українське товариство дружби та культурного зв'язку з зарубіжними країнами. За радянських часів товариство пройшло практично півстолітній шлях розвитку, зберегло позитивні напрацювання й сьогодні активно співпрацює з українцями за кордоном під назвою Товариство «Україна-Світ». На нашу думку, аналіз та узагальнення передумов створення та початків діяльності УТДКЗ дозволить значно розширити уявлення про роль громадських організацій у міжнародних зв'язках радянської України.

Аналіз досліджень і публікацій. Розв'язання вищевказаного питання було започатковане в ряді наукових праць, які можна розділити на дві групи - дослідження радянського періоду та сучасні. Так, роботи М.В. Знаменської [6] та К. А. Колосової [7] присвячені створенню, розвитку та основним формам діяльності УТДКЗ. Колективні монографії Інституту історії України АН УРСР - «На магістралях дружби і братерства» [9] та «Сотрудничество общественных организаций стран социализма» [12] висвітлюють співробітництво УТДКЗ з соціалістичними країнами. Дослідження В. П. Бондара [1], Л. Я. Зрзарцевої [8], В. У. Павелко [10], П. С. Соханя [13] розкривають процес співпраці Товариства

з окремими соціалістичними країнами. Роботи цієї групи, незважаючи на їх змістовний характер, позбавлені об'єктивності, адже характеризують діяльність Товариства з ідеологічних позицій. Розглядаючи новітню історіографію проблеми, необхідно відзначити, що вона представлена незначною кількістю наукових досліджень. Г.П. Докашенко [5] аналізує напрями роботи УТДКЗ щодо їх участі в українсько-болгарських відносинах. У роботах Л. П. Борисової [2] та О. В. Чижикової [20], присвячених діяльності радянських товариств дружби і культурного зв'язку з країнами Азії, питання УТДКЗ розглядаються лише частково. Отже, аналіз наукової літератури показує, що в даний час отримати комплексне уявлення про досліджувану проблему неможливо.

Мета дослідження. Виходячи з практичної та теоретичної актуальності проблеми, метою статті визначено дослідження передумов створення та початків діяльності Українського товариства дружби та культурного зв'язку з зарубіжними країнами.

Виклад основного матеріалу. Створення Українського товариства дружби та культурного зв'язку (УТДКЗ) з зарубіжними країнами було зумовлено насамперед факторами політичного характеру. Це було пов'язане з завершенням складного та затяжного періоду «холодної війни» і початком етапу «хрущовської відлиги». Вперше за багато років владою була зроблена спроба об'єктивно поглянути на світову реальність. Офіційно на ХХ з'їзді КПРС було визнано, що ядерна війна не є фатально неминучою. Її альтернативою може стати мирне співіснування держав з різним суспільним ладом. Отже, з другої пол. ХХ ст. Україна отримала можливість відкрити світ для себе і самою стати більш відкритою для інших країн, що значно пом'якшило політичну атмосферу в країні. Водночас позитивні зміни захмарювалися подвійною позицією влади в зовнішньополітичних питаннях. Так, у секретній доповіді секретаря ЦК КПРС Д. Т. Шепілова на VI сесії Верховної Ради СРСР 1.02.1957 р. було заявлено, що мирне співіснування - не ідилічне життя. Якщо існують протилежні соціально-політичні системи, то неминучі суперечності між ними. Тому мирне співіснування - боротьба

політична, економічна боротьба, боротьба ідеологічна. Підкреслювалося, що пом'якшення міжнародної напруженості та встановлення ділового співробітництва між державами має поєднуватися з постійним дотриманням найбільшої пильності [11, с. 549]. Отже, проголошене владою мирне співіснування двох суспільних устроїв не слід сприймати як повне припинення протиборства. Воно лише перейшло в інше русло - більш цивілізоване, дипломатичне, без явного, відкритого нальоту агресії. Назва цієї боротьби - ідеологічна пропаганда.

Зокрема, у постанові ЦК КПРС «Про заходи поліпшення радянської пропаганди» від 16.02.1957 р. підкреслювалося, що ослаблення міжнародної напруженості вимагає посилення радянської пропаганди за кордон, а також упорядкування й подальшого розширення культурних зв'язків з зарубіжними країнами. Ці заходи визначалися як важливі політичні та державні завдання.

Водночас, на думку ЦК партії, громадські організації, що вели пропаганду закордон та здійснювали культурні зв'язки з зарубіжними країнами (Всесоюзне товариство культурних зв'язків з закордоном (ВТКЗ) та інші), мали ряд суттєвих недоліків у своїй діяльності:

- не проявляли належної ініціативи та гнучкості у пропаганді досягнень і переваг радянського ладу, зовнішньої і внутрішньої політики Комуністичної партії і Радянського уряду. Слабо використовувалися можливості для поширення радянської пропаганди за кордоном на основі довгострокових угод про культурне співробітництво, укладених з рядом держав;

- пропаганда часто носила пасивний, оборонний характер, з великим запізненням реагувала на події міжнародного життя, нерідко велася примітивно, без достатнього врахування національних та культурних особливостей країн, традицій і звичаїв народів. Незадовільно було поставлено поширення за кордоном радянської літератури, мало випускалося книг і брошур, розрахованих на зарубіжних читачів [11, с. 576].

Ці недоліки пояснювалися тим, що громадські організації, які займалися питаннями зовнішньополітичної пропаганди та культурного співробітництва з зарубіжними країнами, діяли розрізнено, безсистемно, без продуманих і узгоджених планів. У цьому зв'язку ЦК КПРС постановив:

- визнати за необхідне значно підвищити рівень радянської пропаганди на зарубіжній території, поліпшити партійно-політичне керівництво нею і організацію використання всіх засобів пропаганди (радіо, друк, кіно, література, мистецтво, особисті зв'язки тощо) для забезпечення серйозного впливу з радянської сторони на громадську думку і настрої різних верств населення зарубіжних країн з належним ура-

хуванням їх особливостей та вимог моменту;

- основними завданнями радянської зовнішньополітичної пропаганди повинні бути: ознайомлення широких мас населення зарубіжних країн з досягненнями СРСР і перевагами соціалістичного ладу перед капіталістичним; роз'яснення зовнішньої та внутрішньої політики КПРС й уряду стосовно окремих країн; активне сприяння засобам пропаганди успішного здійснення зовнішньополітичних заходів СРСР; боротьба за збереження миру і зміцнення всебічного співробітництва між народами; викриття агресивної політики імперіалістичних держав; підтримка національно-визвольної боротьби народів колоніальних і залежних країн й усіх прогресивних сил, які ведуть боротьбу за мир, демократію та соціалізм; протидія реакційній буржуазній пропаганді [11, с. 578].

Отже, партія підвищувала роль громадських організацій у міжнародних зв'язках країни, робила їх провідниками радянської зовнішньополітичної пропаганди. Фактично, громадські об'єднання були втягнуті в боротьбу двох суспільних устроїв - соціалізму та капіталізму. Щодо проголошених завдань їх діяльності, то вони явно вступали в протиріччя з теоретичними основами функціонування громадських об'єднань. Так, радянські правознавці стверджували, що характерною рисою добровільних об'єднань обов'язково є «розгортання певного виду цілеспрямованої діяльності, у процесі якої реалізуються права їх членів та демократичні свободи» [3, с. 13]. Однак, ми бачимо, що зазначені вище завдання були скоріше спрямовані на задоволення інтересів членів КПРС, ніж на реалізацію прав та свобод членів громадських організацій.

Пом'якшення радянського зовнішньополітичного курсу сприяло підписанню ряду міжнародних документів, що стали законодавчою основою активізації масового суспільно-політичного руху за дружбу та співпрацю з зарубіжними країнами. Велике значення в цьому плані мала підписана 30.10.1956 р. Декларація уряду СРСР про основи розвитку та подальшого зміцнення дружби і співробітництва між Радянським Союзом та іншими соціалістичними державами [4]. В документі підкреслювалося, що Радянський уряд у відносинах з соціалістичними країнами прагне до подальшого зміцнення дружби і співробітництва між соціалістичними країнами. У сер. 50-х рр. між урядами СРСР і зарубіжних країн було підписано ряд угод про дружбу та культурне співробітництво: з Фінляндією, Йеменом, Болгарією, Угорщиною, НДР, Китаєм, Польщею, Румунією, Чехословаччиною, Югославією, США, Австрією, Бельгією, Норвегією, Албанією, КНДР, В'єтнамом, Камбоджею, Монголією, ОАР, Цейлоном.

Підписання вищевказаних документів сприяло розширенню міжнародних культурних зв'язків. Так, в 1957 р. у Москві відбувся міжнародний фестиваль молоді та студентів, а з 1958 р. став регулярно проводитися міжнародний конкурс виконавців ім. П. І. Чайковського. З сер. 50-х рр. розпочався культурний обмін з США (гастролю в США Е. Гілельса, Д. Ойстраха, М. Ростроповича; було започатковано організацію виставок творів зарубіжного образотворчого мистецтва та видання реферативних журналів з оглядами світових наукових видань.

Ці заходи безумовно сприяли пом'якшенню міжнародної напруги. Проте відразу подолати атмосферу недовіря та неприязні між двома соціально-економічними системами, що нагромаджувалася десятиріччями, було нелегко. У цьому процесі на допомогу державі прийшла громадськість країни. Хоча необхідно розуміти, що активізація дій в цьому напрямі була ініційована не населенням, а партійною верхівкою. Доказом цього є зміст вищевказаної постанови ЦК КПРС «Про заходи поліпшення радянської пропаганди» від 16.02.1957 р.

Наприкінці 1957 - поч. 1958 рр. широкі кола населення відповідно до офіційних рішень партії почали створення в СРСР добровільних товариств дружби і культурного зв'язку з соціалістичними зарубіжними країнами [15, арк. 1]. Так, були створені товариства дружби з Болгарією, Польщею, Чехословаччиною, Угорщиною, НДР та іншими зарубіжними країнами. Люди щиро вірили, що міжнародні культурні зв'язки між народами є надзвичайно важливим і дійовим фактором зміцнення мирного співіснування [17, арк. 3].

Необхідність координації діяльності товариств, обміну досвідом, а також єдність цілей та завдань привели до об'єднання їх в єдину структуру. 17-18 лютого 1958 р. в Москві відбулася Всесоюзна конференція радянських товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами. В конференції взяли участь делегати від товариств дружби та галузевих секцій ВТКЗ (існувало з 1925 р.). Конференція прийняла рішення про ліквідацію ВТКЗ і заснування замість нього Союзу радянських товариств дружби та культурного зв'язку з зарубіжними країнами (СРТД). Він об'єднував товариства, асоціації, інститути, комітети дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами, республіканські товариства культурного зв'язку з закордоном і секції різних галузей радянської культури, науки і техніки [15, арк. 2].

Слідом за реорганізацією ВТКЗ сталася аналогічна реорганізація Українського товариства культурних зв'язків з закордоном (УТКЗ) (існувало з 1926 р.). Вона була також пов'язана з підвищенням ініціативності населення Укра-

їни в становленні та розвитку міжнародних зв'язків. У 1957 - 1958 рр. громадськість республіки брала активну участь у роботі з членами делегацій товариств польсько-радянської та німецько-радянської дружби, діячами науки та культури Болгарії і Румунії, журналістами, учасниками чехословацької естафети миру і дружби, делегаціями вчених, медичних працівників, вчителів, будівельників, гірників, металургів.

У 1958 р. в Українській РСР почали організовуватися ініціативні групи по створенню відділень товариств дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами. Протягом 1958 і на поч. 1959 рр. на Україні було закінчене організаційне оформлення і розгорнута робота таких українських відділень товариств дружби з 9 зарубіжними країнами: радянсько-китайської дружби (голова правління О.Ф. Федоров), радянсько-польської (М.Т. Рильський), радянсько-чехословацької (С. А. Ковпак), радянсько-румунської (К. Ф. Данькевич), радянсько-угорської (К. Ф. Москалець), радянсько-болгарської (О. Н. Щербань), радянсько-албанської (М. К. Білогулов), радянсько-німецької (І. К. Білодід) та радянсько-італійської дружби (М. П. Бажан). До складу правлінь цих товариств увійшли відомі державні діячі республіки, видатні вчені, письменники, діячі мистецтва, передовики промисловості і сільського господарства [19, арк. 96, 97].

Необхідність координації та контролю дій усіх республіканських відділень зумовили проведення наприкінці січня 1959 р. наради представників усіх республіканських відділень радянських товариств дружби, УТКЗ та представників галузевих секцій. Народа внесла пропозицію про скликання в лютому-березні 1959 р. республіканської конференції для створення УТДКЗ [18, арк. 27, 87].

5 березня 1959 р. на республіканській установчій конференції представників всіх областей УРСР, діячів науки, культури, мистецтва було створено Українське товариство дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами (УТДКЗ), яке проголосило себе добровільним об'єднанням українських радянських громадських організацій дружби і культурного зв'язку. Було заявлено, що міжнародне співробітництво Товариства здійснюється на основі договорів про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу, а також різних культурних угод.

Одночасно конференція прийняла рішення про вступ УТДКЗ до складу СРТД на правах колективного члена [19, арк. 96]. СРТД став республіканським відділом СРТД, що надавало останньому усі права щодо контролю діяльності українського Товариства. Тому зв'язок УТДКЗ з іноземцями здійснювався здебільшого в рамках загальносоюзних делегацій. Взагалі встановлення контактів із зарубіжною громад-

ськістю дозволялося українцям лише після ґрунтовного погодження з загальносоюзним товариством, а обмін друкованою літературою тільки з дозволу й під пильним наглядом цензури.

Крім того, діяльність Товариства суворо регламентувалася рішеннями та постановами з'їздів партії та пленумів ЦК КПРС і ЦК Компартії України та завданнями зовнішньої політики СРСР [19, арк. 93]. Така ідеологічна «опіка» зводила практично нанівець й без того обмежені права республіки в галузі міжнародних контактів.

Згідно з Статутом метою діяльності Товариства є розвиток і зміцнення дружби та ділових зв'язків, взаєморозуміння, довір'я і культурного співробітництва українського народу з народами зарубіжних країн. Товариство знайомить трудящих УРСР з життям зарубіжних народів, їх історією, економікою та культурою, допомагає ознайомленню народів зарубіжних країн з життям українського народу і його досягненнями в галузі державного будівництва, розвитку економіки, культури і науки; сприяє створенню і об'єднанню в УРСР громадських організацій дружби і культурного зв'язку з зарубіжними країнами [16, арк. 7].

Для досягнення цих цілей УТДКЗ :

- встановлює та розвиває безпосередні зв'язки з зарубіжними товариствами дружби і культурного співробітництва з СРСР та УРСР (зокрема, укладає з ними договори на культурне співробітництво), а також з усіма іншими зарубіжними громадськими організаціями й особами, які виступають за мир, дружбу, взаєморозуміння між народами;

- координує діяльність створених у республіці обласних відділень УТДКЗ, а також республіканських, обласних, міських, районних та місцевих відділень товариств дружби з окремими країнами, допомагає їм у роботі; створює та керує діяльністю секцій Товариства та їх обласних філіалів;

- комплектує і надсилає за кордон делегації й окремих діячів культури, науки, техніки, запрошує на Україну делегації представників зарубіжних товариств дружби та культурного зв'язку з УРСР, а також делегації інших зарубіжних громадських організацій та окремих громадських діячів зарубіжних країн; комплектує та надсилає до зарубіжних країн спеціалізовані туристські групи громадян УРСР; організовує, на взаємній основі, обмін делегаціями між Українським відділенням товариств дружби та зарубіжними товариствами дружби з СРСР і УРСР;

- проводить самостійно, а також разом з державними установами і громадськими організаціями тижні, декади, дні та місячники культури, урочисті збори та вечори трудящих, присвячені національним святкам, видатним

датам, вечори зарубіжної літератури, музики, театру та ін., організує виступи іноземних діячів, які приїждять на Україну, та членів радянських делегацій, які повернулися із закордонних поїздок;

- організує шефську роботу Товариств дружби над земляцтвами іноземних студентів, які навчаються у вузах та інших навчальних закладах УРСР; організує фестивалі і громадські перегляди зарубіжних фільмів, телевізійні передачі та радіопередачі, експонує різноманітні виставки одержані від зарубіжних громадських культурних організацій; надсилає за кордон художні, фото- та книжкові виставки, кінокартини і діафільми, а на прохання зарубіжних органів преси - матеріали для опублікування; сприяє виданню творів українських авторів іноземними мовами і творів зарубіжних авторів українською мовою; видає журнал «Всесвіт» разом зі Спілкою письменників України;

- вступає в члени міжнародних громадських, наукових, культурних та інших об'єднань; має своїх постійних представників у зарубіжних країнах і, в першу чергу, там, де є українська трудова еміграція [16, арк. 7-10].

Необхідно зауважити, що цілі та завдання діяльності товариства були сформульовані доволі демократично і не містили відкритих закликів до ідеологічної пропаганди, як наприклад у змісті постанові ЦК КПРС «Про заходи поліпшення радянської пропаганди» від 16.02.1957 р.

УТДКЗ складалося з ряду органів : Українська республіканська конференція; Правління; Президія Правління; Бюро Президії; Ревізійна комісія [16, арк. 10]. Організаційні структури УТДКЗ, СРТД та КПРС були ідентичні.

Висновки. В середині 50-х рр. склалися передумови створення УТДКЗ : перехід СРСР до ідеологічних форм боротьби з капіталізмом; визначення громадських організацій міжнародної спрямованості провідниками радянської зовнішньополітичної пропаганди; підписання ряду міжнародних документів про дружбу та культурне співробітництво між СРСР та зарубіжними країнами; створення Союзу радянських товариств дружби; організація українських відділень товариств дружби з 9 зарубіжними країнами. В результаті в 1959 р. було створено УТДКЗ.

Офіційна мета - популяризація культури різних народів в Україні й української за кордоном; неофіційна - прорадянська пропаганда. Діяльність Товариства контролювалась СРТД, КПРС та КПУ, тому зв'язок з іноземцями здійснювався здебільшого у рамках загальносоюзних делегацій. Основні форми діяльності Товариства - обмін делегаціями та окремими діячами культури, науки, техніки; проведення днів культури, урочистих зборів, присвячених

видатним датам, вечорів зарубіжної літератури, музики, театру; експонування виставок зарубіжних громадських організацій; шефська робота над іноземними студентами; відсилення

закордон виставок, кінокартин та діафільмів, матеріалів для преси; видання творів українських авторів іноземними мовами і творів зарубіжних авторів українською мовою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бондар В.П. Солідарність і дружба / В.П. Бондар. - К. : Знання, 1970. - 48 с.
2. Борисова Л.П. Деятельность обществ дружбы народов СССР по развитию международных связей со странами Северо-Восточной Азии : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук : 07.00.02 «Отечественная история» / Л.П. Борисова. - Хабаровск, 2009. - 23 с.
3. Вопросы теории и истории общественных организаций / [отв. ред. А.И. Щиглик, Ц.А. Ямпольская]. - М. : Наука, 1971. - 258 с.
4. Декларация правительства СССР об основах развития и дальнейшего укрепления дружбы и сотрудничества между Советским Союзом и другими социалистическими государствами [Электронный ресурс] // Ленинский путь. - 1956. - № 89. - С. 1. - Режим доступа : <http://www.booksite.ru/lenput/1956/1956-089.pdf>. - Название с экрана.
5. Докашенко Г.П. Становлення та розвиток шкільної освіти в Болгарії після Другої світової війни в контексті східноєвропейської історії (1944 - кінець 80-х рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. ист. наук : 07.00.02 «Всесвітня історія» / Г.П. Докашенко. - Донецьк, 2009. - 36 с.
6. Знаменская М.В. Дружба миллионов / М.В. Знаменская. - К. : Наукова думка, 1974. - 176 с.
7. Колосова К.А. Міжнародні культурні зв'язки України [Текст] / К.А. Колосова. - К. : Політвидав України, 1965. - 64 с.
8. Міцніє братня співдружність / [упоряд. Л.Я. Зрезарцева]. - К. : Політвидав України, 1979. - 130 с.
9. На магістралях дружби і братерства / [Ред. кол. І.М. Мельникова, І.М. Кулинич та П.С. Сохань]. - К. : Наук. думка, 1974. - 391 с.
10. Павелко В.У. Дружба народів - дружба культур. Українська РСР у радянсько-чехословацькому культурному співробітництві / В.У. Павелко. - К. : Наук. думка, 1973. - 187 с.
11. Президиум ЦК КПСС. 1954-1964. Черновые протокольные записи заседаний. Стенограммы. Постановления в 3 т. / [Т.М. Кузьмичева, Г.П. Мещеряков, А.М. Орехов, М.Ю. Прокуменщиков, А.С. Стыкалин] ; гл. ред. А.А. Фурсенко. - М. : РОССПЭН, 2006. - (серия «Архивы Кремля»). - Т. 2 : Постановления. 1954-1958. - 1120 с.
12. Сотрудничество общественных организаций стран социализма / [Редкол. : И.Н. Мельникова (отв. ред.) и др.] ; АН УССР. Ин-т истории. - К. : Наук. думка, 1983. - 268 с.
13. Сохань П.С. Вогонь вічної дружби / П.С. Сохань. - К. : Політвидав України, 1966. - 116 с.
14. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 5110, оп. 1, спр. 1415, 16 арк.
15. ЦДАВО України, ф. 5110, оп. 1, спр. 1087, 27 арк.
16. ЦДАВО України, ф. 5110, оп. 1, спр. 1091, 40 арк.
17. ЦДАВО України, ф. 5110, оп. 1, спр. 1122, 114 арк.
18. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 24, спр. 5174, 459 арк.
19. Чижикова О.В. Деятельность советских обществ дружбы и культурной связи со странами Азии в 60 - 80-е гг. XX века : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. ист. наук : 07.00.02 «Отечественная история» / О.В. Чижикова. - Иркутск, 2009. - 27 с.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014

REFERENCES:

1. Bondar, V.P. Solidarnist i druzhba (Solidarity and friendship). Kyiv, 1970. 48 p.
2. Borysova, L.P. Deyatel'nost' obschestv druzhby narodov SSSR po razvitiyu mezhdunarodnykh svyazey so stranami Severo-Vostochnoy Azii : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ist. nauk : 07.00.02 „Otechestvennaya istoriya” (The activities of the societies of friendship of the peoples of the USSR on development of international relations with the countries of northeast Asia. Abstract of Historical Sciences diss.). Khabarovsk, 2009. 23 p.
3. Voprosy teorii i istorii obschestvennykh organizatsiy. Otv. red. A.I. Schiglik, Ts.A. Yampolskaya (Questions of theory and history of public organizations). Moscow, 1971. 258 p.
4. Deklaratsiya pravitel'stva SSSR ob osnovah razvitiya i dalneyshego ukrepleniya druzhby i sotrudnichestva mezhdru Sovetskim Soyuzom i drugimi sotsialisticheskimi gosudarstvami (Deklaratsiya pravitel'stva SSSR ob osnovah razvitiya i dalneyshego ukrepleniya druzhby i sotrudnichestva mezhdru Sovetskim Soyuzom i drugimi sotsialisticheskimi gosudarstvami). Leninskiy put, 1956, no. 89, P. 1. Regime to access : <http://www.booksite.ru/lenput/1956/1956-089.pdf>
5. Dokashenko, G.P. Stanovlennya ta rozvytok shkilynoyi osvity v Bolgariyi pislya Drugoyi svitovoyi vijny v konteksti svidnoyevropejskoyi istoriyi (1944 - kinecz 80-x pp.) : avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya dokt. ist. nauk : 07.00.02 „Vsesvitnya istoriya” (The formation and development of school education in Bulgaria after the Second world war in the context of East European history (1944 - the late 80's years). Abstract of Historical Sciences diss.). Donetsk, 2009. 36 p.
6. Znamenskaya, M.V. Druzhba myllyonov (Friendship million). Kyiv, 1974. 176 p.
7. Kolosova, K.A. Mizhnarodni kulturni zvyazky Ukrayiny (International cultural communications of Ukraine). Kyiv, 1965. 64 p.

8. Micznyiye bratnya spivdruzhnist. Uporyad. L.Ya. Zrezarceva (Growing fraternal fellowship). Kyiv, 1979. 130 p.
9. Na magistralyax druzhby i braterstva. Red. kol. I.M. Melnykova, I.M. Kulynych ta P.S. Soxan (On the roads of friendship and brotherhood). Kyiv, 1974. 391 p.
10. *Pavelko V.U.* Druzhba narodiv - druzhba kultur (Peoples friendship - friendship cultures). Kyiv, 1973. 187 p.
11. Prezidium TsK KPSS. 1954-1964. Chernovyye protokolnyie zapisi zasedaniy. Stenogrammyi. Postanovleniya : v 3 t. T.M. Kuzmicheva, G.P. Mescheryakov, A.M. Orehov, M.Yu. Prozumenschikov, A.S. Styikalyn; gl. red. A.A. Fursenko (The Presidium of the CPSU Central Committee. 1954-1964. Draft Protocol recording of meetings. Transcripts. Resolution). Moscow, 2006. vol. 2 . Postanovleniya. 1954–1958 (Decrees. 1954-1958). 258 p.
12. Sotrudnichestvo obschestvennyih organizatsiy stran sotsializma. Redkol. : I.N. Melnikova (otv. red.) i dr. (Cooperation of public organizations of the socialist countries). Kyiv, 1983. 268 p.
13. *Soxan P.S.* Vogon vichnoyi druzhby (The fire eternal friendship). Kyiv, 1966. 116 p.
14. Centralnyj derzhavnyj arxiv vyshhyx organiv vlady ta upravlinnya Ukrainy (Central State Archive of Supreme Bodies of power and Government of Ukraine). no. of fund 5110, no. of description 1, case no. 1415, amount of folias 16.
15. Centralnyj derzhavnyj arxiv vyshhyx organiv vlady ta upravlinnya Ukrainy (Central State Archive of Supreme Bodies of power and Government of Ukraine). no. of fund 5110, no. of description 1, case no. 1087, amount of folias 27.
16. Centralnyj derzhavnyj arxiv vyshhyx organiv vlady ta upravlinnya Ukrainy (Central State Archive of Supreme Bodies of power and Government of Ukraine). no. of fund 5110, no. of description 1, case no. 1091, amount of folias 40.
17. Centralnyj derzhavnyj arxiv vyshhyx organiv vlady ta upravlinnya Ukrainy (Central State Archive of Supreme Bodies of power and Government of Ukraine). no. of fund 5110, no. of description 1, case no. 1122, amount of folias 114.
18. Centralnyj derzhavnyj arxiv gromadskyx obyednan Ukrainy (Central State Archive of Public Organizations of Ukraine). no. of fund 1, no. of description 24, case no. 5174, amount of folias 459.
19. Chizhikova O.V. Deyatelnost sovetskih obschestv druzhby i kulturnoy svyazi so stranami Azii : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ist. nauk : 07.00.02 „Otechestvennaya istoriya” (The activity of Soviet societies for friendship and cultural relations with countries of Asia in 60 – 80-th years of the XX century. Abstract of Historical Sciences diss.). Irkutsk, 2009. 27 p.

Дітковська Світлана Олексіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, докторант
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка
Адреса: 91011, м. Луганськ, вул. Оборонна, 2
E-mail: ditkovska@yandex.ua

Ditkovska Svetlana Oleksiivna – PhD in pedagogy, associate professor, doctoral candidate
Luhansk Taras Shevchenko national university
Address: 2, Oboronna Str., Luhansk, 91011
E-mail: ditkovska@yandex.ua